

Oponentský posudek k doktorandské práci.

Název práce: Vztah občana a státu v soudobé české společnosti.

Autor: JUDr Petr Tesař

Odevzdáno: 2005

Rozsah: 185 stran.

Předkládaná práce je rozsáhlá a nelze jí upřít snahu o poctivé vypracování. Je členěna na devět kapitol, z nichž nejrozsáhlejší je 2.kapitola (Stát a moc), tvořící třetinu textu.

Po formální stránce jsou splněny všechny náležitosti doktorandské práce.

Budu se tedy ihned věnovat některým problémům, o nichž se domnívám, že by měly být tematizovány v rozpravě nad touto prací.

Autor se snažil zvládnout velké téma ve dvou pohledech – juristickém a sociologicko-politologicko-filosofickém. Tento pokus má však za důsledek, že na některých místech se text podobá spíše sledu slovníkových hesel, kdy jedna skupina náleží heslům z oblasti práva, ve druhé skupině se střídají hesla z politologie, sociologie, právní filosofie, aniž by byla vždy argumentačně hlouběji zvládnuta. Autor možná spoléhá na neproblematičnost velkých slov (v tom není samozřejmě výjimkou) a podle toho s nimi místy pracuje. Nelze mu samozřejmě upřít snahu a pílí ve snaze nezapomenout na žádné „heslo“. Klást je však jen „vedle sebe“ je někdy nedostačující.

To vede v některých pasážích k přemíře vět, které nic „neotevírají“, obtížně se hledá dominantní myšlenka, případně nabídka základních tézí s následným „ohledáváním“. K tomu se nabízel již úvod, kterého však autor dostatečně nevyužil.

Jsem si na druhé straně vědom náročnosti samotného tématu, které vedlo u autora k dobrému úmyslu a ke snaze překročit hranice pouze juristického popisu a nic neopomenout.

Tak se jeví popisné rozsáhlé pasáže jako dostačující, i když někdy jsou spíše přepisováním přímých znění nebo parafrázemi. Naproti tomu vkročení do jiného prostoru (nejuristického) má za následek občas neurčité vyjadřování a leckdy zůstává na povrchu.

Kdyby se měl text držet ve stejné náročnosti jakou má část juristická, byl by jeho rozsah možná o několik desítek stránek větší a snad až neúnosný.

Ohledně stylu, jakým je práce napsána: nemá „zbytečná“ místa, dokonce si myslím, že v některých pasážích mohla být trochu volnější. Zejména v „juristických“ pasážích je poměrně náročná.

K samotnému textu předkládám několik poznámek a v závěru návrh na otázky pro průběh obhajoby.

Už v počátku práce se nabízí zamyšlení nad institucionálními znaky „občana“, například v Hegelově rozboru občanské společnosti, případně srovnání se starší myšlenkovou vrstvou, tj. u Aristotela. Všimnout si odlišného kontextu a pojetí antické polis a novověkého státu, zvýrazněním individualistického pojetí člověka.

Vzhledem k faktu, že práce pojednává o české (soudobé společnosti), mohl být vypracován exkurs k právní tradici k.u.k. monarchie, konkrétně potom pojednat o vztahu „občanství“ a „poddanství“ (postačil by poznámkový aparát, ke str.21).

Je nasnadě, že zde doporučuji větší odvahu problematizovat některé sdílené samozřejmosti, například uplatňování adjektiv demokracie (do str.55).

Pochybnosti mám také u odstavce 2.4.5., z něhož si dovoluji přesně citovat: „Moderní stát je něco dokonalejšího a rozsáhlejšího než je naše soudobá česká společnost“.

Existuje nějaká ahistorická idea dokonalosti, podle které se poměňují jednotlivé konkrétně existující státy? Něco jako Hegelova mravní substance? Nebo je idea dokonalého moderního státu, včetně dokonalé ústavy? Dokonale fungující instituce?

Každý stát je sebevýkladem zkušenosti a existuje dějinně, stejně jako rozum. Ptejme se tedy na možné sociální a politické vědomí.

Ke str. 81 podotýkám, že tvrzení o totožném vnitřním obsahu nacistické a komunistické ideologie není správné. Pokud už autor takové tvrzení do své práce vložil, měl uvést příslušné studium ideologií. Jinak jde jen o konstatování, připomínající spíše žurnalistický jazyk.

Obdobně bych uvítal rozvedení pasáží o dělbě moci. Vůči učebnicovým formulacím se nabízelo problematizování na konkrétních příkladech (tato možnost se otevírá např. na str.87 v posledním odstavci).

Poznámka ke straně 109 (pojem občanské společnosti) souvisí s výše zmíněnou nabídkou k zamyšlení nad institucionálními znaky „občana“, tedy opět se pokusit o exkurs k Hegelovým Základům filosofie práva, kde je vymezení občanské společnosti v dějinném kontextu a vzhledem ke Státu.

Totéž se týká 7.kapitoly o principech svobody a rovnosti. Velké téma svobody v institucionalizaci má opět Hegel, kterému bych dal přednost před Berlinem, k němuž práce odkazuje.

V následující kapitole mohl autor pojednat více o Rawlsových základních pojmech v Teorii spravedlnosti. Co z nich plyne, v jakém kontextu jsou myslitelné atd. Tím spíše, když v téže kapitole pojednává stručně i o Nozickovi.

K použité literatuře nemám větší výhrady. Snad se k doplnění nabízí několik klasických prací, například Georg Jellinek, Hans Kelsen (státovědné texty), již výše zmíněný Hegel.

Jeden malý detail nakonec: místo jména Kellner má být Gellner (Ernst, Arnošt).

K rozpravě nad prací navrhuji autorovi několik otázek:

ke str. 40 – bližší vysvětlení spojení „lidový národ“. S tím souvisí princip národního státu, národního vědomí (srv.např.filosofické vypracování v německé filosofii u Fichte a Hegela).

ke str.58 – postačí k legitimizaci režimu souhlas většiny? Jak jej poznat? Účastí ve volbách, průzkumem veřejného mínění?

K citaci z textu prof.Pavlička (v závěru 2.kapitoly):

Je stát opravdu „přirozeným subjektem“? Jsou práva tvořená státem přirozená? Jsou přece nezávislá na státu (předcházejí).

ke str. 163 nn. – co je veřejná moc? Je dána právem nebo naopak? Je identická s politickou mocí a je vázána na politické strany? Kam zařadit například jiné formy moci?

Jsou v autorově předpokladu moci nějaké stopy minulého režimu, kdy byla moc vázána na(ústavně) všude zasahující vládnoucí stranu? A kam umístit tematizaci moci, která nemá jméno (v globalizaci, planetární vládě techniky, v erozi národního státu)?

ke str. 166 – prosím o zamyšlení nad legitimitou a volebními procedurami.

Závěrečné hodnocení:

Oponentský posudek obsahuje samozřejmě několik výhrad a autora nutí závěrečnými otázkami k určitému problematizování některých míst textu. Vzhledem k rozsahu a záměru práce to ani jinak být nemůže. Přesto považují celý autorův pokus za přínosný a poctivě provedený, oceňují způsob, jakým chtěl celé téma uchopit. Doufám, že otázky včetně některých poznámek autor promyslí a rozprava při obhajobě bude zajímavá.

Celkově hodnotím práci velmi příznivě, doporučuji samozřejmě k obhajobě.

Praha 3.března

doc. PhDr Milan Sláma
katedra filosofie a sociologie
Právnická fakulta UK Praha

